

<https://doi.org/10.26565/2227-6505-2026-42-06>

УДК 94(477.7)"1941/1944":352

М.І. МИХАЙЛУЦА, докт. істор. наук, проф.,
директор Навчально-наукового морського гуманітарного інституту
e-mail: Michailuca@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/000-0003-4896-0580>

Одеський національний морський університет,
вул. Мечникова, 34, м. Одеса, 650029, Україна

ЦИВІЛЬНА ОКУПАЦІЙНА АДМІНІСТРАЦІЯ В ТРАНСІСТРІЇ, ЇЇ СТРУКТУРА Й КАДРОВА КОЛАБОРАЦІЯ (1941-1944)

Мета дослідження – узагальнити широкий пласт наявних знань, використавши різноманітний джерельний кейс і запропонувати достеменну структуру адміністративного устрою та кадрової політики в муніципальних органах цивільної влади, визначити співвідношення колаборації місцевого населення з румунською окупаційною адміністрацією в «губернаторстві Трансїстрія» упродовж 1941-1944 рр.

Методологія дослідження. Праця обґрунтована на загальновідомих принципах історизму, системності, кількісно-квантитативного аналізу, об'єктивності, аналізу і синтезу, джерельної новизни та евристикі історичних даних.

Наукова новизна. Дослідження ґрунтуються на первинних румуномовних документах румунського походження з широкого спектру фондів архівних установ Румунії, Республіки Молдова та України, що значно підсилює науковий продукт порівняно з уже існуючими дослідженнями з цієї проблематики та дає відповіді на маловідомі питання щодо сутності й характеру цивільного адміністрування румунської окупаційної влади в південно-західних українських землях і статистичного аналізу колаборації підкупаційного населення, зокрема чиновників, службовців та спеціалістів.

Висновки. На основі комплексу документальних матеріалів, статистичних даних у підсумках стверджується, що румунська адміністрація в Трансїстрії була цивільною за суттю, структурно розгалуженою та жорстко контрольованою по вертикалі. Верхівка управлінської системи генерувалася за рахунок румунських функціонерів, направлених з Румунії та Бессарабії, але через брак кадрів та намагання загравати з підкупаційним населенням, переважно ображеним комуністичним режимом у передвоєнні роки, румуни були змушені залучати до співпраці колишніх радянських управлінців, інженерно-технічних працівників, чиновників середньої та нижньої ланки. Співвідношення представників місцевого населення та румунських громадян, які працювали в системі румунської окупаційної адміністрації, виявлялося приблизно 4:1. Високий рівень співпраці місцевого населення з окупаційною румунською владою є характерною та відмінною рисою окупаційного режиму в Трансїстрії, який у порівнянні з нацистським режимом німецького Райху, в деяких рисах (підприємництво, торгівля, освіта, релігійне та культурне життя) був значно ліберальнішим. Впевнено можна стверджувати, що серед тих, хто співпрацював з румунською адміністрацією, винятком були особи єврейської та ромської національностей, яких не брали на службу у спецслужби і органи місцевої влади, навпаки – вони зазнавали знищення та депортації. Їх представники були повністю виключені із суспільно-економічного, соціально-культурного та повсякденного життя Трансїстрії. В іншому румунська влада не проводила яскраво вираженої етнічної

©М. І. Михайлуца, 2026

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

дискримінації при прийомі місцевого населення на роботу в державні та господарські структури губернаторства Трансністрія, хоча преференції поширювалися на етнічно близьких молдаван та союзників по антикомуністичному блоку – місцевих німців. Вельми складно визначити кількісно етнічний та соціальний склад місцевих та залучених колаборантів, що може стати предметом подальших досліджень.

Ключові слова: *Україна, Друга світова війна, окупаційна система, Трансністрія, цивільна адміністрація, муніципальні органи, спецслужби.*

Як цитувати: Михайлуца М. І. Цивільна окупаційна адміністрація в Трансністрії, її структура й кадрова колаборація (1941-1944). *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки.* 2026. Вип. 42. С. 71-86, <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2026-42-06>

In cites: Mykhailutsa M. I. (2026). Civil, occupation administration in Transnistria, its structure and personnel collaboration (1941-1944). *V. N. Karazin Kharkiv National University Bulletin History of Ukraine. Ukrainian Studies: Historical and Philosophical Sciences*, Issue 42, (71-86), <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2026-42-06> (in Ukrainian)

Довгий час актуалізована в цій статті наукова проблема, перебувала поза межами наукового дискурсу і дослідницького фокусування. У фаховому середовищі здебільшого переважала наукова зацікавленість тематикою про різні складові нацистської політики Третього Райху на східних теренах Європи в період з кінця 1930-х до 1945 років. Натомість проблематика адміністративного устрою та дослідження сутнісних характеристик окупаційної політики одного з союзників Німеччини у Другій світовій війні – румунського авторитарного режиму І. Антонеску щодо окупованих українських земель в національній історіографії залишалася незвіданою зоною історичної галузі знань аж до початку нинішнього тисячоліття. І якщо в самій Румунії, як, власне, і в Молдові, упродовж більше ніж два десятиліття ХХІ ст. в гострому протистоянні наративів поміж двома історіографічними течіями – консервативними прихильниками ідеї «România Mare» (Великої Румунії) з одного боку, і прогресивними модерністськими вченими [28; 32; 38; 39; 18; 37; 23] з іншого, вибудовувалася чесна й неупереджена сучасна оцінка минулого в роки Другої світової війни, то в українській історіографії лише після проголошення державної незалежності України з'явилася можливість реалізовувати наукові задуми у аналогічному європейським принципам наукового пізнання напрямі. З нашого погляду, цьому сприяло сплетіння декількох факторів, важливість яких складно переоцінити. Саме на початку 90-х років минулого століття стали доступними для дослідників раніше рецесивні архівні фонди періоду Другої світової війни, так звані окупаційні фонди, які утаємничувалися в СРСР переважно з ідеологічних причин. Окрім того, значну частину величезного пласту різноманітних первинних джерел окупаційного періоду було написано (друком і рукописно) румунською мовою, що також робило їх професійно мало затребуваними через незнання багатьма українськими дослідниками мови сусіда із-за дунайського прикордоння.

Проте минув час, хоч із запізненням від румунських та молдавських колег на десятирок-півтора років, необхідних для ознайомлення українських вчених з результатами досліджень з цієї проблематики, з'явилися перші історичні статті та книги в національній історіографії. У числі перших В. Щетнікову, І. Нікульчі та М. Михайлуці довелося вивчати історію окупаційної політики Румунії на теренах поміж Південним Бугом і Дністром, які увійшли в історію Другої світової війни під назвою губернаторство «Трансністрія»¹. Проте праці

¹ Слово «Transnistria» є гідротопонімом румунського походження і тотожний українському «Задністрянщина». Заради зручності далі у тексті слово «Трансністрія» будемо писати без лапок, хоча сама назва стосовно українських земель є шгучною і була введена румунським урядом за головування маршала І. Антонеску в роки Другої світової війни.

В. Щетнікова [17, с. 351–358] були обмежені виключно дослідженням російськомовних джерел з одеського архіву, переважно подавали соціально-економічні характеристики політики Антонеску в Одесі, та показували трагедію Голокосту. Водночас, І. Нікульча і М. Михайлуца опублікували нарис про Трансністрію в «Енциклопедії історії України» [6] та серію робіт із суміжної тематики, у тому числі про церковно-адміністративний устрій та релігійне життя в Трансністрії [7; 8]. Перше десятиліття ХХІ ст. стало евристичним і продуктивним. Однак, тема адміністративного устрою та органи управління на території південно-західної України досліджувалася українськими істориками переважно в контексті загальної політики диктатора І. Антонеску у низці статей і наукових досліджень Н. Терези [16], І. Тарнавського [15]; О. Лисенка та В. Нестеренко [5]; О. Новосолова [11; 12]; Ю. Левченка [4]. Утім майже усі праці цього періоду мали відчутні хиби, оскільки страждали на відсутність солідного джерельного підґрунтя, викликаного банальним ігноруванням джерел з румунських архівів і досягненнями румунської історіографії. В останні роки було доповнено історіописання у окремих сегментах проблеми, зокрема М. Михайлуци [9, 10] щодо релігійної політики радянського і румунського режимів в компаративному розрізі, О. Осипенка [13] з соціальної історії сільського населення Трансністрії, О. Бабіча [1; 2] щодо динаміки населення та стратегій виживання в період окупації Одеси. Попри те, що найглибше питання історіописання адміністративного устрою Трансністрії, зокрема й кадрової структури окупаційних органів, було викладено у праці М. Михайлуци та І. Нікульчі [30], яка стала стрижневою для усвідомлення специфіки місцевої колаборації населення регіону з окупаційною владою, окреслена нами проблема залишається мало дослідженою.

Хронологічні межі нашого доробку охоплюють літо 1941 р. – весну 1944 р., йдеться про початок румунського адміністрування і експлуатації південно-західних українських земель, включених до губернаторства Трансністрія. Територіальні межі обумовлені окупацією Румунією українських земель після двосторонніх румунсько-німецьких переговорів 30 серпня 1941 р. в Тігіні (м. Бендери) і включали в себе південні райони Вінницької області, західні райони Миколаївської області та всю Одеську область у тодішніх її адміністративних кордонах, а також лівобережні райони Молдавської РСР. За визначенням В. Щетнікова, західні кордони губернаторства Трансністрія проходили по умовній лінії Могилів-Подільський – Бар – Жмеринка [17, с. 823–833].

Джерельну базу цього дослідження складають не тільки опубліковані документи періоду Другої світової війни, зокрема у збірках документів і матеріалів [14], але перш за все, чи не вперше введені у науковий обіг документи окупаційного періоду з архівів Румунії (Arhiva Ministerului Apărării Naționale a României (AMApN), Arhivele Nationale Bucuresti (ANB)), Республіки Молдова (Arhiva Nationala a Republicii Moldova (ANRM)), США (United States Holocaust Memorial Museum (USMM)) та України (Державний архів Вінницької області (DAVO), Державний архів Одеської області (DAOO)).

Фронтальна характеристика регіону

Зона розмежування територіальних інтересів між нацистськими союзницями Румунією та Німеччиною, так звана Трансністрія, включала окуповану румунськими військами територію між Дністром і Південним Бугом площею в 39733 кв. км [45, F. 706, inv. 1, d. 482, f. 40]. На нашу думку, невирішеною проблемою для багатьох дослідників довгий час залишалося визначення загальної чисельності населення в цьому регіоні та його етнічного складу до осені 1941 року, тобто до встановлення фактично окупаційної адміністрації. Основною причиною цього була внутрішня політика сталінського керівництва СРСР у 1930-ті роки, заснована на тоталітарному режимі, яка, безперечно, мала катастрофічно негативні наслідки в демографічній площині. Визначений істориком С. Кульчицьким «терор голодом в Україні 1932–1933 рр.» [3], який визнано вже багатьма країнами світу як геноцид українського народу, насильницька колективізація та масові депортації селянських родин до Сибіру, політичні репресії тощо, призвело до різкого скорочення населення України загалом, та

населення Буго-Дністровського межиріччя, зокрема. Природно, це не могло не визначати етно-демографічну ситуацію на цій території безпосередньо в роки німецько-радянської війни, враховуючи, що етнічний склад населення був дуже різноманітний, оскільки там проживали українці, росіяни, молдавани (румуні), євреї, німці, поляки, греки, болгари та інші народи. До того ж, з початком війни упродовж червня-вересня 1941 року частина населення через бойові дії в регіоні була евакуйована на схід СРСР. До прикладу, до 16 жовтня 1941 р. залишило Одесу близько 200 тис. мешканців міста [14, т. 2, с. 4]. У результаті вирішенням статистичного завдання довелося займатися румунській окупаційній адміністрації. Вже листопад-грудні 1941 року нею було організовано загальний перепис населення Трансністрії. Задля цього наказом № 25 губернатора Трансністрії у кожному населеному пункті та районних центрах було створено так звані Комісії з інвентаризації. Технічне здійснення перепису населення забезпечували 143 співробітники Центрального інституту статистики Румунії, які були направлені в окуповані землі [23, р. 25–26]. Відповідно до результатів населення Трансністрії становило 2 326 226 осіб [24, р. 9].

Адміністративний устрій Трансністрії

Румунська цивільна адміністрація, очолювана губернатором Г. Алексяну, визначала ситуацію в регіоні як таку, що була повністю зруйнована війною, коли не лишилося жодного діючого адміністративного органу чи установи. Спостерігався реальний адміністративний, правовий та економічний вакуум, оскільки радянські органи влади, поспіхом відступаючи, зруйнували і, по можливості, евакуювали важливі об'єкти господарства, промисловості тощо, що призвело до управлінського «паралічу» на всій території. Значна частка населення, кинута напризволяще, позбавлена віри та довіри до колишньої комуністичної влади, була вкрай деморалізована війною.

Ситуація, що склалася в регіоні, вимагала відновлення внутрішнього порядку, управління та престижу цивільної окупаційної влади, адміністративної та економічної реорганізації, стабілізації морального та соціального стану населення. З метою надання допомоги губернатору Г. Алексяну, був залучений технічний радник німецький барон фон Малхіус (Malhius) [35, р. 453], який і став ініціатором застосування в Трансністрії «норм Розенберга», що використовувалися на окупованих нацистами територіях СРСР [20; 29; 36]. Вони передбачали повну заміну радянської системи та запровадження нової адміністративної організації території. Однак Г. Алексяну вирішив, що доцільніше не впроваджувати систему запропоновану німцями, а організувати життя в Трансністрії, запровадивши незначні коригування, залучаючи до місцевих органів влади якнайбільше місцевих фахівців [33, р. 133]. У цьому контексті передбачалося створити таку адміністрацію, яка працюватиме у напрямку «максимального використання ресурсів окупованої території відповідно до законів війни» [22, р. 16].

Водночас губернатор Г. Алексяну самовпевнено повідомив маршалу І. Антонеску, що задумав і структурував окупаційну адміністрацію на кшталт «принципу Фюрера» (нім. Führerprinzip), що означало – «Одна людина, одна директива, одна відповідальність» (пер. з рум.)². За його словами, схема влади виглядала так: «Воля цієї єдиної людини передається з центру в периферію, і ця єдина воля наказує та виконує. У Трансністрії воля верховного головнокомандувача маршала Іона Антонеску передається через цивільного губернатора в найвіддаленіші периферійні органи і за рахунок цього виконуються» (пер. з рум.) [17, ф. Р–2242, оп. 1с, спр. 677, арк. 18–196].

12 вересня 1941 р. губернатор Г. Алексяну підписав наказ № 8 про адміністративний устрій окупованих територій. Трансністрія була поділена на комуни та міста, райони та повіти [17, ф. Р–2359, оп. 1, спр. 1, арк. 1]. Усі населені пункти у Трансністрії формували комуни (сільську громаду – село), вони керувалися примарем (головою), за сприяння сільської ради,

² Тут і далі, якщо не вказано інше, всі переклади належать авторові статті.

що складалася із 3 осіб. Примар та члени ради обиралися зборами села з-поміж місцевих жителів та затверджувалися головою району – претором. Адміністрація комуни називалася примарією. У межах Трансністрії налічувалося 1363 сільських громади, які включали 2568 сіл та 74 присілка [45, F. 706, inv. 1, d. 482, f. 140].

Населені пункти, які мали міську адміністративну організацію, зберігали статус міста. Містом керував примар (міський голова) та одним-двома заступниками, залежно від кількості населення у місті. Примар та його заступники призначалися префектом (керівником повіту) [46, f. Armata a 4-a, r. 205, d. 1079, f. 14; 47, RG 25003M, f. Armata a 4-a, r. 12, d. 1079; 45, F. 706, inv. 1, d. 41, f. 321]. Загалом на теренах між Дністром та Південним Бугом налічувалося 15 міст, переважна більшість з яких мали повітовий статус: Очаків (4000 чол.), Могильов (25 000), Овідіополь (5000), Кам'янка (7000), Рибниця (10000), Дубоссари (30 000) (20 000), Тульчин (14 000), Балта (23 000), Березівка (6000) та Ямпіль (7000) [34, p. 184–195]. У найбільших містах були організовані муніципії, спершу в першій, тимчасовій столиці Трансністрії – Тирасполі, де мешкало понад 40 тис. осіб та в Одесі з понад 272 тис. населення [45, F. 706, inv. 1, d. 529, f. 20], яка стала столицею Трансністрії з 17 жовтня 1941 року [44, f. РСМ, a.u. 579/1941, sh. 5]. У цих містах примарі муніципіїв призначалися безпосередньо губернатором Трансністрії.

Адміністративно-територіальною одиницею, якій підпорядковувалися комуни і які, відповідно, включали в себе певну кількість поселень, були райони. За нашими підрахунками, в середньому площа району коливалася в межах 50–80 кв. км, а чисельність населення становила від 30 тис. до 50 тис. осіб [30, p. 194]. Насправді, район являв собою найважливішу адміністративну та економічну ланку, на якій ґрунтувалася управлінська система губернаторства Трансністрія, оскільки район мав статус юридичної особи та власний бюджет [39, p. 93]. Між іншим, румунська окупаційна влада зберегла райони в тих самих адміністративних межах, що існували за радянської влади, оскільки розподіл землі, організація установ, підприємств та громадських установ були вже налагоджені, і будь-які радикальні зміни викликали б розлад нормальної життєдіяльності регіону [31, p. 105]. Вся територія губернаторства Трансністрія була поділена на 64 райони [43, ф. Р-2361, оп. 1, спр. 47, арк. 1-30]. Кожен район перебував під владою претора (глави районної адміністрації), призначеного губернатором Трансністрії. Спочатку управління районами здійснювали колишні місцеві керівники, проте невдовзі до окупованих територій було надіслано 64 претори з Румунії, з числа випускників юридичних факультетів, яких було відібрано за результатами конкурсу, проведеного Міністерством внутрішніх справ Румунії [45, F. 706, inv. 1, d. 529, f. 4]. Очевидно, з метою збереження спадкоємності в управлінні, колишнє керівництво районів було залишено на службі як помічники преторів. Претору підпорядковувалися всі районні чиновники, незалежно від того, чи були вони адміністративними службовцями чи фахівцями у різних сферах управління [24, p. 11]. Адміністрація району називалася претурою, на яку покладалися наступні функції (лише у межах району): адміністративної опіки над сільськими і міськими громадами; нагляду та підтримання громадського порядку на території району за допомогою повітової поліції та жандармерії; контролю за адміністративною діяльністю районних фахівців – лікаря, ветеринара, агронома, інженера, завідувача відділу освіти та ін., застосовуючи до них, у разі потреби, дисциплінарні стягнення [46, f. Armata a 4-a, r. 205, d. 1079, f. 14; 47, RG 25003M, f. Armata a 4-a, r. 12, d. 1079; 44, f. РСМ, a.u. 477/1942, sh. 11]. Згідно з наказом губернатора № 8 у кожному районі було створено відділи: агрономічний, техніки, економічний, фінансовий, комерційний, освіти, санітарний, доріг, пошти та телеграфу, ветеринарний, транспортний, будівельний. Відповідно, для управління та контролю над діяльністю відділів було створено й адміністративний відділ [45, F. 706, inv. 1, d. 41, f. 32-35].

Майже увесь штат районних чиновників і фахівців було підібрано з-поміж місцевих жителів, які зобов'язувалися вийти на роботу згідно з наказом №2, виданим губернатором

Трансністрії 28 серпня 1941 р. [45, F. 706, inv. 1, d. 37, f. 39-51]. Недостатня кількість укомплектовувалась надісланими чиновниками з Румунії. У кожному районі чисельність адміністративних службовців коливалася у межах від 24 до 45 осіб [30, р. 195].

Для керівництва діяльністю районів, контролю за преторами, координації їх роботи було створено повіти, які включали 3-8 районів. Повіти не мали статусу юридичної особи та не мали власного бюджету [31, р. 105]. Наприкінці серпня 1941 р. було утворено адміністративні органи на західних теренах Трансністрії, у повітах: Тирасполь, Ананьєв, Балта, Джугастру (Ямпіль) та Могилів-Подільський. По мірі просування військ Вермахту та румунської армії у східному напрямку, у жовтні 1941 р. встановлювалася адміністрація на всій території окупованих земель. Таким чином, було створено 13 повітів: Ананьївський, Балтський, Березовський, Дубоссарський, Голтянський, Джугастрівський, Могилівський, Очаківський, Одеський, Овідіопольський, Рибницький, Тираспольський і Тульчинський [30, р. 195]. Адміністрація кожного повіту отримала назву «префектура» та очолювалася префектами (голова повіту), який мав функції генерального адміністративного інспектора. Префекти призначалися губернаторами із числа військових, які мали переважно чин полковника. Зазначені вище повіти очолили відповідно такі префекти: К. Белінтіяну, В. Ніка, Л. Поп, А. Батку, М. Ісопеску, Ш. Георгіаде, К. Логін, І. Константінеску, М. Валческу, Н. Канар, К. Попеску-Корбу, П. Джорджеску і К. Нестураш. Кожен префект мав по двоє заступників, т.зв. субпрефектів, які володіли місцевими мовами (українською, російською, болгарською, молдавською/румунською), що полегшувало комунікацію влади з окупованими регіонами. Зазвичай один із субпрефектів був представником місцевого населення, а інший – з Бессарабії [44, f. РСМ, а.у. 597/1941, sh. 3]. Брак працівників у штаті префектур, як правило, укомплектовувався колишніми радянськими чиновниками з місцевих. Чисельність службовців у префектурах коливалася в межах 10-12 осіб [24, р. 11]. У підпорядкуванні префекта знаходилася поліція та жандармерія, що давало йому виняткові повноваження в межах повіту. В рамках правил встановлених губернатором Г. Алексяну, префект мав право призначати чи знімати з посади будь-якого чиновника у повіті, у тому числі примара та його помічників, затверджувати сільські ради та ін. [39, р. 94].

Якщо районна претора була основною економічною адміністративною одиницею, то повітова префектура виконувала політичну та координуючу функції.

Для забезпечення ефективності управління вся окупаційна румунська адміністрація в Трансністрії була підпорядкована безпосередньо головнокомандувачу румунської армії маршалу І. Антонеску і призначеному ним цивільному губернатору Трансністрії Г. Алексяну [44, f. РСМ, а.у. 597/1941, sh. 3]. Слід зазначити, що Г. Алексяну, мав професорське звання та вважався в юридичних колах авторитетним фахівцем у галузі конституційного та адміністративного права³. Разом з тим він отримав багатий управлінський досвід, будучи королівським резидентом румунських округів Сучава і Бучеджі; останній, як зазначає Р. Соловей (R. Solovei), мав приблизно таку ж площу (40879 кв. км) як і Трансністрія, але значно більшу кількість населення – понад 3 млн 800 тис. осіб [38, р. 222]. На нашу думку, ці якості професор Г. Алексяну відіграли вирішальну роль у його призначення на посаду цивільного губернатора Трансністрії.

Губернатор, будучи головним адміністратором та уповноваженим головнокомандувача армії на окупованій території, мав низку широких повноважень, серед яких виділимо

³ Георге Алексяну був одним із засновників румунського інституту адміністративних наук в Бухаресті. Також являвся членом Інституту філософії права, членом Міжнародного інституту адміністративних наук в Брюсселі. Професор Г. Алексяну був автором низки наукових праць і монографій, зокрема: Alexianu Gh. *Curs de drept constituțional*. Vol. I-III. București, 1930-1937; Alexianu Gh. *Repertoriul general alfabetic al tuturor codurilor, legilor, decretelor-legi*. 1 ianuarie 1860 – 1 ianuarie 1940. Vol. I-II, București, 1940; Negulescu P., Boilă R., Alexianu Gh. *Codul administrativ adnotat*. București, 1930; Negulescu P., Alexianu Gh. *Tratatul de drept public*. Vol. 1-2. București, 1942-1943.

найважливіші: впроваджувати в Трансністрії політику, яку проводив Головнокомандувач армії; як вищий глава всього адміністративного персоналу губернаторства, здійснював контроль за всіма підпорядкованими йому органами та їхньою документацією. Як представник вищої влади в губернаторстві мав право розробляти постанови, інструкції та видавати накази, які застосовувалися на всій території Трансністрії; як начальник над поліцією, був відповідальним за громадський порядок, міг давати накази поліції та сигуранці⁴ і, в разі потреби, навіть вимагати застосування армійських підрозділів [31, р. 89].

Отже, вертикаль влади в адміністрованих українських землях названих Трансністрією, була представлена у формі структурованої вертикалі: верховне головнокомандування (верховний головнокомандувач) – центральний апарат губернаторства Трансністрія (губернатор) – префектури повіту (префект) – районні претури (претори) – сільські громади (примари) і міста (примари).

Губернатор здійснював своє керівництво через дирекції, які були створені Декретом № 1 від 19 серпня 1941 р. разом із відповідними службами. Спочатку функціонували такі дирекції як: адміністрації та зв'язку, сільського господарства та економіки, освіти та пропаганди, охорони здоров'я та дирекція фінансів [44, f. РСМ, а.у. 597/1941, sh. 2]. У міру того, як відбувалися зміни діяльності румунської окупаційної адміністрації в Трансністрії, дирекції, які було створено декретом №1/1941 і які охоплювали кілька напрямків, були розділені й, відповідно, виникли нові. Таким чином, їхня кількість збільшилася до 22-х [45, F. 706, inv. 1, d. 53, f. 26]. Крім вищезгаданих дирекцій, у безпосередньому підпорядкуванні губернатора перебували також: офіс досліджень, статистичне управління, корпус генеральних адміністративних інспекторів, поліція та жандармерія [45, F. 706, inv. 1, d. 529, f. 6].

Разом з тим, адміністративний устрій південної та південно-східної території Трансністрії і, зокрема, міста Одеси став можливим лише після завершення воєнних дій і захоплення румунами Одеси 16 жовтня 1941 р. Відтак, до самого кінця жовтня 1941 р. Овідіопольський, Очаківський та Одеський повіти керувалися частково командирами трудових батальйонів.

Важливо також акцентувати увагу на завданнях адміністративного характеру, оскільки поряд із цивільною адміністрацією в Одесі існувало й військове командування. Його місія полягала у забезпеченні порядку та безпеки міста, а також у наземному, морському та повітряному захисті Одеси та її передмість. Крім того, військова адміністрація повинна була врятувати від руйнування та спустошення комунальне майно (заводи та фабрики, технічні споруди, склади, державні установи, культурні та освітні заклади тощо) [45, F. 706, inv. 1, d. 499, f. 40]. Військове командування відразу після вступу військ у місто, мало вжити всіх необхідних заходів для встановлення та організації роботи окупаційних органів цивільної влади. Для виконання цих завдань румунські військові здійснювали заплановані дії у два етапи. На першому, одразу ж захопивши місто, заволоділи не евакуйованим комуністами майном та міськими об'єктами, взявши його під охорону. На другому етапі переходу влади від військових до цивільних органів передбачалося проведення обліку міського майна, введення в експлуатацію різних промислових підприємств та нормалізація міського життя [45, F. 706, inv. 1, d. 499, f. 40].

Від 16 жовтня 1941 р. для забезпечення порядку та швидкого відновлення життєздатності міста, вся цивільна влада була підпорядкована військовому командуванню м. Одеса [44, f. Armata a 4A, r. 20/3, p. 684; 47, RG 25003M, f. Armata a 4-a, r. 12, d. 870]. У міру того, як адміністративні органи почали функціонувати власними цивільними силами та персоналом, опікунська діяльність військового командування обмежувалася лише їхніми безпосередніми функціями. Наприклад, зі вступом в обов'язки цивільного губернатора Трансністрії Г. Алексяну, військовий комендант, маючи у своєму підпорядкуванні міську

⁴ Сигуранца (рум. Siguranța) – таємна політична поліція в Румунії 20–40-х рр. ХХ ст., в роки Другої світової війни активно діяла на південно-західних теренах України.

префектуру поліції, здійснював виключно функцію забезпечення порядку та безпеки, охорони підприємств та установ, а організаційно-адміністративна функція перейшла до рук цивільної влади [45, F. 706, inv. 1, d. 529, f. 6-7]. Поліція у місті Одесі залишалася під контролем військових до того моменту, коли Інспекторат жандармерії Трансністрії, який перебував у підпорядкуванні губернатора, не підкорив собі префектуру одеської поліції, мотивуючи це досягненням єдності дій та інформації [45, F. 706, inv. 1, d. 529, f. 6].

18 жовтня 1941 р. постановою № 1559 примарем Одеси було призначено вихідця із північної Бессарабії Г. Пинтя⁵. Заступниками примаря (віце-примарями) стали В. Кіореску, Е. Сінікліу, К. Видрашку, а генеральним секретарем – А. Костінеску. Згодом були призначені ще два заступники відібрані з-поміж місцевих жителів – В. Кундерт та М. Заєвлошин [45, F. 706, inv. 1, d. 518-1, f. 242].

До війни Одеса була не тільки найбільшим морським портом в СРСР на Чорному морі, але й великим промисловим, торгівельним і культурним центром на півдні України з населенням 500-600 тис. осіб [21, р. 56]. Оборона Червоною армією майже повністю оточеного міста Одеси від наступаючих румунських військ тривала 73 дні до 16 жовтня 1941 р. За цей період радянським органам влади вдалося евакуювати морським шляхом на схід СРСР 23 тис. т зброї, боєприпасів і військової техніки, 188 тис. т промислового обладнання фабрик й заводів і приблизно 200 тис. цивільного населення та військових. Як і на всій території Трансністрії, в Одесі ситуація також виявилася катастрофічною – спустошене та зруйноване місто, знищене економічне життя та майже вся міська інфраструктура. Для відновлення життя міста, ремонту та введення в експлуатацію промислових підприємств, насамперед харчової промисловості, потрібна була реорганізація та укомплектування кадрами всіх комунальних служб та інститутів міського господарства. У складі одеської примарії було створено п'ять дирекцій (департаментів), які охоплювали різні галузі соціально-економічної діяльності: економічна, комунального господарства, культури та комунального майна, РАГС⁶ та технічна дирекція. Кожна з цих дирекцій управлялася одним із помічників примаря [43, ф. Р-2272, оп. 1, спр. 12, арк. 5-6].

Від початку листопада 1941 р. і до лютого 1942 р. муніципальною владою за використанням співробітників бюро дев'яти поліцейських відділків міста було проведено перепис наявного населення Одеси [45, F. 706, inv. 1, d. 1219, t. 2, f. 287]. Загальна кількість мешканців міста складала 272 378 осіб [45, F. 706, inv. 1, d. 1219, t. 2, f. 291]. На нашу думку, необхідно зважати те, що до цього числа не увійшло єврейське та циганське населення міста, значна частка якого була знищена в результаті масових репресій окупаційною владою впродовж кількох днів: наприкінці жовтня та на початку листопада 1941 р. За підрахунками О. Бабіча з жовтня 1941 р. до березня 1942 р., за чотири місяці, було убито від 103 тис. до 118 тис. одеських євреїв [2, с. 99-109]. Також, вочевидь, не увійшли до зазначеної загальної кількості населення міста й депортовані нацистами з Одеси кількома хвилями євреї у листопаді 1941 р. та відповідно до наказу губернатора Трансністрії Г. Алексяну №35 від 02.01.1942 р., починаючи з 10 січня 1942 р. [45, F. 706, inv. 1, d. 37, f. 66].

Для налагодження функціонування адміністрації та забезпечення життєдіяльності на окупованій території румунська влада потребувала кваліфікованих кадрів у різних галузях економіки, транспорту, управлінської сфери. Персонал, який було прийнято на роботу до органів цивільної адміністрації Трансністрії, представляв в основному дві категорії:

⁵ Пинтя Герман (1894-1967), державний і політичний діяч, адвокат. Народився в Бессарабії, отримав освіту в Білгороді-Дністровську, мешкав в Одесі, навчався в юнкерській школі в Києві. Під час Першої світової війни служив в армії Російської імперії в чині підпоручика; двічі нагороджений Орденом Св. Георгія. Був членом парламенту – «Сфатул Церій» в Бессарабії, був військовим міністром Молдавської демократичної республіки (1918). На посаді примаря (мера) Одеси (1941-1944) вдало зорганізував господарське життя міста. Після війни був виправданий радянською владою і виїхав до Румунії, де й помер.

⁶ У первинних документах зазначалася російська аббревіатура – ЗАГС (Запись актов гражданского состояния).

перша – чиновники, службовці та спеціалісти, яких було відряджено з різних установ Румунії або найнято за конкурсом безпосередньо губернаторством у самій Румунії. Вони переважно були розподілені в центральний апарат губернаторства та до місцевих органів влади: у префектури районів, муніципії та міста, а також у різні центральні установи та підприємства губернаторства;

друга – чиновники, службовці та фахівці, найняті з-поміж місцевого населення, яких було задіяно в основному не на головних посадах в адміністраціях, на підприємствах, у префектурах, районах, сільськогосподарських комунах, на фабриках та інших галузях виробництва. Окрім зазначених категорій, частину персоналу складали вихідці з Бессарабії, на думку А. Далліна, вони чудово володіли російською та українською мовами і до анексії СРСР Придунайського краю (до літа 1940 р.) вважалися громадянами Румунії [20, р. 81].

28 серпня 1941 р. губернатор Трансністрії Г. Алексяну видав наказ №2, яким зобов'язував: «Усім особам, які обіймали посади або завідували майном у колгоспах чи радгоспах, з'явитися до місцевої влади для отримання дозволу на подальшу діяльність»(пер. з рум.)[44, RG 25003M, f. Armata a 4-a, r. 12, d. 1079]. Практично цим наказом румунська адміністрація дала «зелене світло» для залучення місцевого населення до співпраці з окупаційною владою та прийому на роботу до адміністративних та господарських структур органів центрального та місцевого управління губернаторства Трансністрії. Вирішальну роль під час наймання на роботу мав досвід роботи, професіоналізм і лояльність до нової влади. Природньо, що право обіймати керівні адміністративні й господарські посади та виконувати відповідні функції були позбавлені особи, які займали за радянського режиму керівні пости у ВКП(б) та в репресивних органах радянської влади (ДПУ, НКВС). Національність під час прийняття на роботу не відігравала істотної ролі. Навпаки, якщо, до прикладу, більшість мешканців населеного пункту були українцями, то й службовці залучалися саме української національності. Особи молдавської та німецької національностей мали певні преференції у працевлаштуванні. Але зрештою професіоналізм працівника відігравав визначальну роль. Євреї, через відомі причини, продиктовані антисемітизмом правлячого режиму кондукатора І. Антонеску, були виключені з усіх сфер життєдіяльності губернаторства.

Для румунських чиновників та фахівців, направлених з Румунії для роботи в Трансністрію, згідно зі ст. 4 указу № 1 від 19 серпня 1941 р., встановлювалася «подвійна зарплата в леях та допомога по утриманню в R.K.K.S.⁷, у розмірі не більше подвійної платні в леях»(пер. з рум.)[44, f. РСМ, d. 597/1941, f. 2]. Декрет-закон № 3247, підписаний віце-головою Ради Міністрів Румунії М. Антонеску 22 листопада 1941 р., визначав наступне: «Всі функціонери цивільного губернаторства, при Військовому окупаційному командуванні Трансністрії, є мобілізованими за місцем своєї роботи, на час видання цього Декрету-закону, на умовах, передбачених ст. 11 Закону № 105 (1933 р.) про організацію нації та територій під час війни, змінений Законом №189 (1939 р.) та доповненому Декретом-законом № 642 (1941 р.), який опубліковано в Офіційному віснику № 61 у 1941 р.»(пер. з рум.)[38, р. 30-31].

В результаті з Румунії було надіслано 8445 чиновників і фахівців, з яких 4471 особи були відряджені різними структурами влади з Румунії, а 3674 – були найняті безпосередньо адміністрацією губернаторства [45, F. 706, inv. 1, d. 518, v. 1, f. 8]. Серед цієї категорії чиновників значну частину становили вихідці з Бессарабії та Буковини. Загальна чисельність функціонерів у губернаторстві, переважно адміністративні службовці та чиновники й фахівці, які працювали як у центральних адміністративних органах, установах, інститутах та підприємствах, так і у структурах місцевого управління та господарства, становила 37 856 осіб. З них, відповідно, у центральних органах губернаторства працювало 11 423 особи, а в органах місцевого управління – 26 433 особи. Зі співробітників, надісланих з Румунії, про що

⁷ R.K.K.S. (ReichsKreditKassenSchen) – грошова одиниця, яка функціонувала в межах Трансністрії, була випущена в Німеччині спеціально для окупованих румунами територій (за курсом того часу 1 R.K.K.S. = 60 румунських лейв).

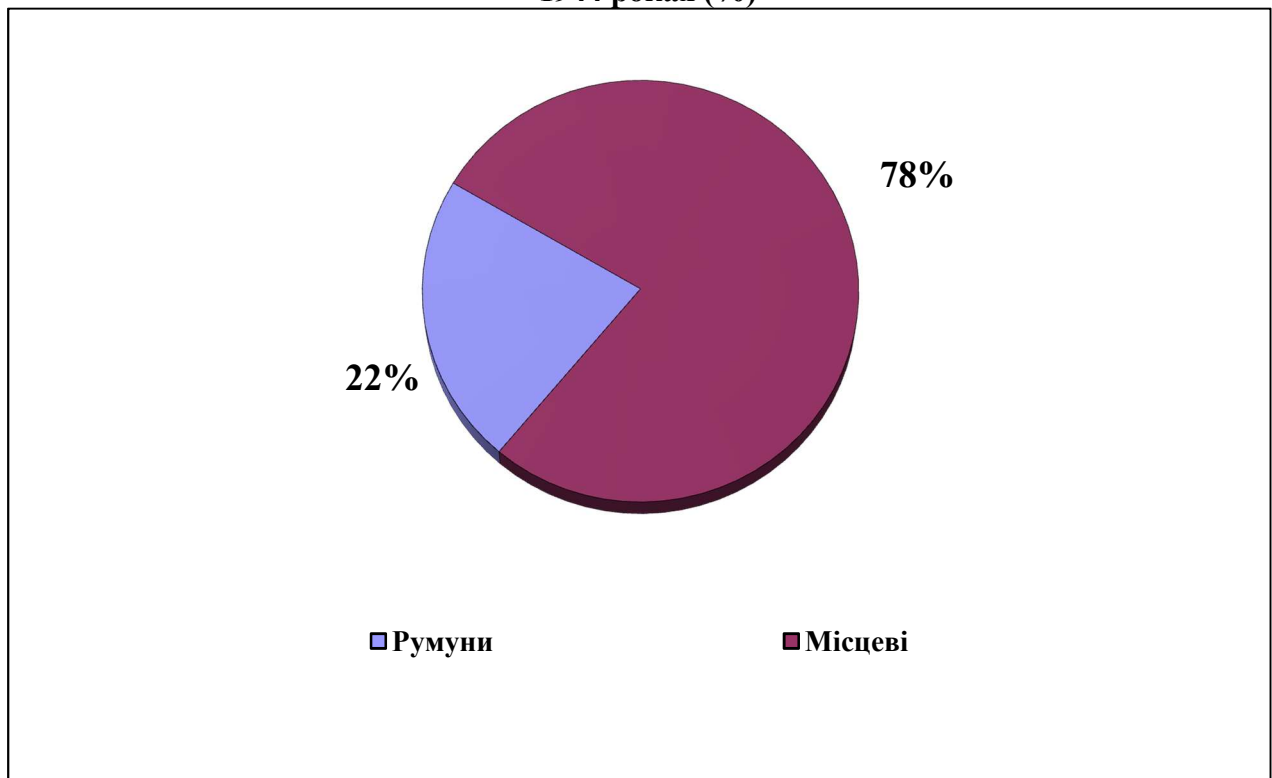
йшлося вище, лише 2363 були адміністративними чиновниками, а більшість – 6 082 чол., становили найняті фахівці в різних галузях господарства. Більше половини (3473 чол.) від зазначеного вище числа становили залізничні працівники та транспортно-технічні фахівці [45, Ф. 706, inv. 1, d. 518, v. 1, f. 8; 17, ф. Р-3366, арк. 30]. У межах Трансністрії працювали 9135 адміністративних чиновників та 20 276 службовців-фахівців набраних з числа місцевого населення [30, р. 200].

Загалом у центральних управлінських структурах губернаторства Трансністрії було використано 3216 румунських та 8207 місцевих службовців, а в повітових, районних та місцевих органах 21 411 чиновників та службовців вихідців з Трансністрії та 5229 чиновників та фахівців з Румунії [45, Ф. 706, inv. 1, d. 518, v. 1, f. 9]. Слід зазначити, що здебільшого керівні адміністративні посади першого рівня з вертикалі влади (префекти, претори, начальники силових структур) і з горизонталі влади (керівники дирекцій губернаторства) обіймали лише румунські громадяни. Місцеві жителі, які працювали в адміністрації Трансністрії, зазвичай виконували лише технічні функції. Яскравим підтвердженням зазначеного слугує приклад формування відділу культури і пропаганди районної претури м. Балки Могилів-Подільського повіту, який було утворено наказом № 274с від 23 червня 1943 р. В ньому зокрема зазначалося: «при районній претурі Балки ми відновили культурний центр, який складається із директора пана С. Тэуту, претора району; заступника директора Д. Заболотного, секретаря пана Ф. Ставничого та двох членів – В. Турницкого і А. Козловского» [42, Ф-2966. оп. 2, спр. 671, арк. 19].

Проаналізувавши верифіковані дані про кількість функціонерів у Трансністрії, можна зробити висновки, що у відсотковому співвідношенні частка місцевих жителів набагато перевершувала кількість румунських громадян – як на центральному рівні, так і на місцевому, тобто в глибинці провінції. Співвідношення чиновників і фахівців румунів та представників місцевого населення окупованого регіону власне й ілюструє *Рисунок 1*.

Рис. 1.

Частка чиновників та спеціалістів у Трансністрії в період румунської окупації в 1941-1944 роках (%)

У цьому ж контексті, аналізуючи статистичні показники окремо за адміністративними чиновниками та службовцями та спеціалістами, виявляється вдала можливість реконструювати наступну картину: серед адміністративних працівників частка представників місцевого населення становила майже 79%, а румунів – 21%. Серед службовців та фахівців (представників різних професій), які працювали в бюджетних установах та на підприємствах губернаторства Трансністрії, ці показники виглядають наступним чином: 77% та 23% відповідно.

Прискіпливий аналіз представництва місцевих чиновників, службовців, фахівців з одного боку, і румунських чиновників, службовців, фахівців в органах центральної та місцевих адміністрацій губернаторства Трансністрії, дає нам дещо інші результати: у центральній адміністрації працювало 71,84% представників місцевого населення, а румуни становили лише 2%. В інститутах окупаційної влади та органах місцевих адміністрацій – 80,2% та 19,8% відповідно. Як бачимо, різниця близько 8% істотно нічого не змінює, хоча тенденція на користь окупантів спостерігається. Очевидно, це пояснюється недовірою окупаційної влади до місцевого населення, на нижчому управлінському рівні та бажанням сконцентрувати владу та управлінські важелі в руках центрального апарату окупаційної адміністрації. Що, власне, робило більш ефективною систему підпорядкування та контролю над економікою на захопленій території, а також експлуатації праці та ресурсів населення межиріччя Дністра і Південного Бугу.

Таким чином, на основі комплексу документальних матеріалів, статистичних даних надається можливість стверджувати, що румунська адміністрація в Трансністрії спиралася головним чином на залучені місцеві кадри. Співвідношення представників місцевого населення та румунських громадян, які працювали в системі румунської окупаційної адміністрації, виявлялося приблизно 4:1. Високий рівень співпраці місцевого населення з окупаційною румунською владою є характерною та відмінною рисою румунського окупаційного режиму в Трансністрії, який у деяких рисах, зокрема у підприємстві, торгівлі, релігійному та культурному житті був значно ліберальнішим. Дуже складно визначити етнічний та соціальний склад місцевих та залучених колаборантів, що може стати предметом подальших досліджень. Одне можна стверджувати впевнено, що винятком були особи єврейської та ромської національностей, які зазнавали знищення та депортації. Їх представники були повністю виключені із суспільно-економічного, соціально-культурного та повсякденного життя Трансністрії. В іншому румунська влада не проводила яскраво вираженої етнічної дискримінації при прийомі місцевого населення на роботу в державні та господарські структури губернаторства Трансністрія, хоча преференції поширювалися на етнічно близьких молдаван та союзників по антикомуністичному блоку німців.

Заклучна фаза окупації

Наприкінці січня 1944 р., згідно з наказом маршала Антонеску, цивільне керівництво Трансністрії було замінено військовим в особі «Румунської військової адміністрації на території між Дністром та Бугом» на чолі з генералом Г. Потопяну [39, р. 200-201]. До того, цей генерал у складі румунської цивільної адміністрації в Трансністрії виконував обов'язки генерального секретаря губернатора, власне був замісником Г. Алексяну. У обов'язки керівника румунської військової адміністрації він вступив 2 лютого 1944 р. Вочевидь, розуміючи програшність ситуації, генерал кардинально спростив адміністративний апарат, який був надто складним і надмірно централізованим. Г. Потопяну скоротив кількість дирекцій та конкретизував їхні завдання, спростив і адміністративно-територіальну систему. Щоби уніфікувати з військовими секторами, які було об'єднано у два регіони: північний та південний, окупанти в половину зменшили кількість префектів, замість тринадцяти впровадивши шість [26, vol. 2, р. 63].

З середини березня 1944 р. румунська військова адміністрація передала владу в регіону командуванню німецьких військ, а через кілька днів територія стала театром воєнних дій. На

думку І. Ністора, з 1 квітня 1944 р. румунська адміністрація в Трансністрії була остаточно ліквідована [32, р. 97].

Конфлікт інтересів

Автор заявляє, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, він повністю дотримується етичних норм, у тому числі неприпустимості плагіату, фальсифікації даних та подвійної публікації.

Список використаної літератури

1. Бабіч О.В. Структура та діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрації в Одесі (1941–1944 рр.). *Старожитності Лукомор'я*. 2021. №6 (9). С. 64–74.
2. Бабіч О.В. Зміни у чисельності населення Одеси у період окупації 1941–1944 рр. *Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича: Історія*. Чернівці, 2021. С. 99–109.
3. Кульчицький С.В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Київ, 2007. 424 с.
4. Левченко Ю.І. Управлінський апарат румунських адміністративно-територіальних одиниць України під час окупації 1941–1944 рр. *Науковий вісник Східно-європейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: історичні науки. Луцьк, 2013. Вип. 21 (269). С. 70–75.
5. Лисенко О., Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941–1943 рр.: адміністративний аспект. *Архіви окупації. 1941–1944*. Київ, 2006. С. 762–769.
6. Михайлуца М.І., Нікульча І.Я. Трансністрія. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Transnistria>.
7. Михайлуца М.І., Нікульча І.Я. Богословська освіта в Трансністрії за румунського володарювання (1941–1944 рр.). *Література та культура Полісся*. Вип. 27. Ніжин, 2004. С. 230–233.
8. Михайлуца М.І. Релігійна політика румунської окупаційної влади в Південній Бессарабії і Трансністрії (кінець 1930–1944 рр.). Одеса, 2006. 237 с.
9. Михайлуца М.І. Православна церква на Півдні України в роки Другої світової війни (1939–1945). Одеса, 2008. 392 с.
10. Михайлуца М. Православне життя в Одесі: від революції до сталінського одержавлення (1917–1945). Херсон, 2019. 388 с.
11. Новосьолов О.В. Політика Румунії щодо українських земель у період диктатури І. Антонеску (1940–1944 рр.): автореф. дис. ... к.і.н.: 07.00.02 «Всесвітня історія». Чернівці, 2008. 20 с.
12. Новосьолов О.В. Україна в політиці Румунії 1940–1942 рр. *Вісник Прикарпатського університету: історія*. Вип. VII. 2003. С. 107–113.
13. Осипенко О. Сільське населення та «трудові громади» Півдня України в губернаторстві «Трансністрія» 1941–1944 рр.: соціально-історичний аспект. Одеса, 2021. 180 с.
14. Одесса в Великой Отечественной Войне Советского Союза. *Сборник документов и материалов*. Том 2. Одесса, 1949–1951. 389 с.
15. Тарнавський І.С. Адміністративний поділ та органи управління на території південно-західної України за часів румунської окупації. *Історичні і політичні дослідження*. 2010. №3–4. С. 210–216.
16. Терєфера Н.Ф. Окупаційний режим на території “Трансністрії” (“Задністров’я”) в роки фашистської окупації краю (1941–1944 рр.). *Сторінки воєнної історії України* : зб. наук. статей. Київ, 2006. Вип. 10. Част. 1. С. 476–483.
17. Шетников В. До питання про втрати серед цивільного населення на півдні України під час німецько-румунської окупації 1941–1944 рр. (проблема джерел). *Сторінки воєнної історії України* : зб. наук. статей. Київ, 2005. Вип. 9. Част. 2. С. 351–358.
18. Ancel J. Contribuții la istoria României. Problema evreiască. Vol. II., 1933–1944. București : Editura Hasefer ; Yad Vashem, 2003. 421 p.
19. Conquest Robert. The Harvest of a sorrow: Soviet collectivization and the Terror-Famine. London, 1986. 411 p.
20. Dallin Al. Odessa, 1941–1944: A Case study of Soviet Territory under foreign rule. California, Santa Monica: The Rand Corporation, 1957 (1998). 296 p.
21. Dallin A. German Rule in Russia. 1941-1945: A Study of Occupation Policies. London, 1957. 695 p.

22. Gherasim D. Regulile ocupației de război. (Cu privirea specială la administrația germană din teritoriile ocupate în războiul actual). Extras din revista «Pandectele Române», nr. 2. București, 1944.
23. Golopentia Anton. Românii la Est de Bug. Vol. 2. București: Editura Enciclopedică, 2006.
24. Guvernământul Transnistriei, Transnistria. Un an de la caderea Odesei. 16 octombrie 1942–16 octombrie 1942. București: “Luceafarul” S.A.R., 1943.
25. Hillgruber A. Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938–1944). București: Editura Humanitas, 1994.
26. Kirițescu C.I. România în al doilea război mondial. Vol. 2. Text stabilit și îngrijit, adnotat și comentat; însoțit de un indice general de nume și de o bibliografie curentă de referință de Gh. Buzatu. Cu un cuvânt înainte de acad. Costin C. Kirițescu. București, 1996.
27. Kostjuk Hryhory. Stalinist Rule in Ukraine: A Study of Mass Terror (1929–1939). Munich, 1960.
28. Moraru A. Istoria românilor. Basarabia și Transnistria. 1812–1993. Chișinău, 1995. 403 p.
29. Mulligan T.P. The Politics of Illusion and Empire. German Occupation Policy in the Soviet Union. 1942–1943. New York, 1988.
30. Mykhailutsa Mykola, Niculcea Igor (2020). The Southern Bug-Dnister interfluve during World War II: Administrative Organization, Staffing and Statistics. *Güneydoğu Avrupa araştırmaları dergisi/ The Journal of South-Eastern European studies*. Istanbul Universiti Press, 35 (-2), p. 189-207.
31. Negulescu Paul. Istoricul județelor în România. în “Revista de drept public”. nr.1–2, 1942.
32. Nistor I.S. Istoria românilor din Transnistria. București: Editura Eminescu, 1995. 162 p.
33. Petrencu A. Romania și Basarabia in anni celui de-al doilea razboi mondial. Chișinău, 1999. 176 p.
34. Popescu Sebastian. Organizarea administrativă a Transnistriei. în “Buletinul Ministerului afacerilor Interne”. nr. 1.
35. Popp Nicolae M. Transnistria. Încercare de monografie regională. în *Biblioteca revistei “Moldova Nouă”*. nr. 2, 1943. pp. 184–195.
36. Procesul mareșalului Antonescu. Documente, Vol. 3. ed. Marcel Dumitru Ciucă. București: Editura Saeculum, 1998. 613 p.
37. Schulte Th.J. The German Army and Nazi Policy in Occupied Russia. Oxford, 1989. 390 p.
38. Solovei R. Activitatea Guvernământului Transnistriei on domeniul social-economic și cultural: 19 auğ. 1941 – 29 ian. 1944. Iași, 2004. 238 p.
39. Verenca O. Administrația civilă română în Transnistria. Chișinău. 1993. 399 p.
40. Verenca O. Administrația civilă română in Transnistria 1941–1944. Ediția a II-a îngrijită dr. Șerban Alexianu. București, 2000. 400 p.
41. Werth Alexander. Un corespondent pe frontul de est. București: Editura Politică, 1970. 829 p.
42. Державний архів Вінницької області.
43. Державний архів Одеської області.
44. Arhivele Nationale Bucuresti (ANB).
45. Arhiva Nationala a Republicii Moldova (ANRM).
46. Arhiva Ministerului Apărării Naționale a României (AMApN).
47. United States Holocaust Memorial Museum.

M.I. MYKHAILUTSA, Doctor of Historical Sciences, Professor,
 Director Maritime Institute of Humanities
 e-mail: Michailuca@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/000-0003-4896-0580>
 Odesa National Maritime University,
 34, Mechnykova Str., Odesa, 65029, Ukraine

CIVIL OCCUPATION ADMINISTRATION IN TRANSNISTRIA, ITS STRUCTURE AND PERSONNEL COLLABORATION (1941–1944)

The purpose of the study is to summarize a wide range of existing knowledge, using a variety of source cases, and to propose a reliable structure of the administrative structure and personnel policy in municipal civil authorities, to determine the relationship between the collaboration of the local

population with the Romanian occupation administration in the "Transnistria Governorate" during 1941–1944.

Research methodology. The work is based on the well-known principles of historicism, systematics, quantitative analysis, objectivity, analysis and synthesis, source novelty, and heuristics of historical data.

Scientific novelty. The research is based on primary Romanian-language documents of Romanian origin from a wide range of holdings of archival institutions in Romania, the Republic of Moldova, and Ukraine, which significantly strengthens the scientific product compared to existing research on this issue and provides answers to little-known questions regarding the essence and nature of the civil administration of the Romanian occupation authorities in the southwestern Ukrainian lands and the statistical analysis of the collaboration of the occupied population, in particular officials, employees, and specialists.

Conclusions. Based on a set of documentary materials and statistical data, it is concluded that the Romanian administration in Transnistria was civil in nature, structurally branched and tightly controlled vertically. The top of the administrative system was generated at the expense of Romanian functionaries sent from Romania and Bessarabia, but due to the lack of personnel and attempts to flirt with the occupied population, mainly offended by the communist regime in the pre-war years, the Romanians were forced to involve former Soviet administrators, engineering and technical workers, middle and lower-level officials in cooperation. The ratio of representatives of the local population and Romanian citizens who worked in the Romanian occupation administration system was approximately 4:1. The high level of cooperation of the local population with the occupying Romanian authorities is a characteristic and distinctive feature of the occupation regime in Transnistria, which, compared to the Nazi regime of the German Reich, was significantly more liberal in some respects (entrepreneurship, trade, education, religious and cultural life). It can be confidently stated that among those who collaborated with the Romanian administration, the exception was persons of Jewish and Roma nationality, who were not taken into service in the special services and local authorities, on the contrary – they were subjected to extermination and deportation. Their representatives were completely excluded from the socio-economic, socio-cultural and everyday life of Transnistria. Otherwise, the Romanian authorities did not practice overt ethnic discrimination when hiring local people for work in the state and economic structures of the Transnistrian governorate, although preferences were extended to ethnically related Moldovans and allies in the anti-communist bloc – local Germans. It is very difficult to quantitatively determine the ethnic and social composition of local and involved collaborators, which could become the subject of further research.

Keywords: *Ukraine, World War II, occupation system, Transnistria, civil administration, municipal bodies, special services.*

Conflict of interest

The author declares that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript. In addition, the author fully complies with ethical standards, including the inadmissibility of plagiarism, data falsification, and duplicate publication.

References

1. Babich O.V. (2021). Structure and activities of social security bodies of the Romanian occupation administration in Odessa (1941–1944). *Antiquities of Lukomorye*. No. 6 (9). P. 64–74. (in Ukrainian)
2. Babich O.V. (2021). Changes in the population of Odessa during the occupation period of 1941–1944. *Scientific Bulletin of the Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University: History*. Chernivtsi. P. 99–109. (in Ukrainian)
3. Kulchytskyi S.V. (2007). *Holodomor 1932–1933 as a genocide: difficulties of awareness*. Kyiv. 424 p. (in Ukrainian)

4. Levchenko Yu.I. (2013). Administrative apparatus of Romanian administrative-territorial units of Ukraine during the occupation of 1941–1944. *Scientific Bulletin of the Lesia Ukrainka East European National University*. Series: Historical Sciences. Lutsk. Issue 21 (269). P. 70–75. (in Ukrainian)
5. Lysenko O., Nesterenko V. (2006). The occupation regime in Ukraine in 1941–1943: administrative aspect. *Archives of the occupation. 1941–1944*. Kyiv. P. 762–769. (in Ukrainian)
6. Mykhaylutsa M.I., Nikulcha I.Ya. Transnistria. URL: <http://www.history.org.ua/?termin=Transnistria>. (in Ukrainian)
7. Mykhaylutsa M.I., Nikulcha I.Ya. (2004). Theological education in Transnistria during Romanian rule (1941-1944). *Literature and culture of Polissya*. Issue 27. Nizhyn. Pp. 230-233. (in Ukrainian)
8. Mykhaylutsa M.I. (2006). Religious policy of the Romanian occupation authorities in Southern Bessarabia and Transnistria (late 1930-1944). Odesa. 237 p. (in Ukrainian)
9. Mykhaylutsa M.I. (2008). Orthodox Church in Southern Ukraine during the Second World War (1939-1945). Odesa. 392 p. (in Ukrainian)
10. Mykhaylutsa M. (2019). Orthodox life in Odessa: from revolution to Stalin's nationalization (1917-1945). Kherson. 388 p. (in Ukrainian)
11. Novosyolov O.V. (2008). Romania's policy towards Ukrainian lands during the dictatorship of I. Antonescu (1940–1944): author's abstract of dissertation ... Ph.D.: 07.00.02 "World History". Chernivtsi. 20 p. (in Ukrainian)
12. Novosyolov O.V. (2003). Ukraine in the politics of Romania 1940–1942. *Bulletin of the Precarpathian University: History*. Issue VII. P. 107–113. (in Ukrainian)
13. Osypenko O. (2021). Rural population and "labor communities" of Southern Ukraine in the governorate of "Transnistria" 1941–1944: socio-historical aspect. Odesa. 180 p. (in Ukrainian)
14. Odessa in the Great Patriotic War of the Soviet Union. (1949–1951). Collection of documents and materials. Volume 2. Odessa. 389 p. (in Ukrainian)
15. Tarnavsky I.S. (2010). Administrative division and administrative bodies in the territory of southwestern Ukraine during the Romanian occupation. *Historical and political studies*. No. 3–4. P. 210–216. (in Ukrainian)
16. Terefera N.F. (2006). The occupation regime in the territory of “Transnistria” (“Transnistria”) during the years of the fascist occupation of the region (1941–1944). *Pages of military history of Ukraine: collection of scientific articles*. Kyiv. Issue 10. Part 1. P. 476–483. (in Ukrainian)
17. Shetnikov V. (2005). On the issue of losses among the civilian population in southern Ukraine during the German-Romanian occupation of 1941–1944 (the problem of sources). *Pages of the military history of Ukraine: collection of scientific articles*. Kyiv. Issue 9. Part 2. Pp. 351–358. (in Ukrainian)
18. Ancel J. (2003). Contribuții la istoria României. Problema evreiască. Vol. II., 1933–1944. București : Editura Hasefer ; Yad Vashem, 421 p.
19. Conquest Robert (1986). The Harvest of a sorrow: Soviet collectivization and the Terror-Famine. London. 411 p.
20. Dallin Al. (1998). Odessa, 1941–1944: A Case study of Soviet Territory under foreign rule. California, Santa Monica: The Rand Corporation, 1957. 296 p.
21. Dallin A. (1957). German Rule in Russia. 1941-1945: A Study of Occupation Policies. London. 695 p.
22. Gherasim D. (1944). Regulile ocupației de război. (Cu privirea specială la administrația germană din teritoriile ocupate în războiul actual). Extras din revista «Pandectele Române», nr. 2. București.
23. Golopentia Anton. (2006). Români la Est de Bug. Vol. 2. București: Editura Enciclopedică.
24. Guvernământul Transnistriei, Transnistria. Un an de la caderea Odesei. 16 octombrie 1942–16 octombrie 1942. Bucuresti: “Luceafarul” S.A.R., 1943.
25. Hillgruber A. (1994). Hitler, Regele Carol și Mareșalul Antonescu. Relațiile germano-române (1938–1944). București: Editura Humanitas.
26. Kirițescu C.I. (1996). România în al doilea război mondial. Vol. 2. Text stabilit și îngrijit, adnotat și comentat; însoțit de un indice general de nume și de o bibliografie curentă de referință de Gh. Buzatu. Cu un cuvânt înainte de acad. Costin C. Kirițescu. București.
27. Kostiuk Hryhory (1960). Stalinist Rule in Ukraine: A Study of Mass Terror (1929–1939). Munich.
28. Moraru A. (1995). Istoria românilor. Basarabia și Transnistria. 1812–1993. Chișinău. 403 p.
29. Mulligan T.P. (1988). The Politics of Illusion and Empire. German Occupation Policy in the Soviet Union. 1942–1943. New York.

30. Mykhailutsa Mykola, Niculcea Igor (2020). The Southern Bug-Dnister interfluve during World War II: Administrative Organization, Staffing and Statistics. *Güneydoğu Avrupa araştırmaları dergisi/ The Journal of South-Eastern European studies*. Istanbul Universiti Press, 35 (-2), p. 189-207.
31. Negulescu Paul. Istoricul județelor în România. în “Revista de drept public”. nr.1–2, 1942.
32. Nistor I.S. (1995). Istoria românilor din Transnistria. Bucuresti: Editura Eminescu, 162 p.
33. Petrencu A. (1999). Romania și Basarabia in anni celui de-al doilea razboi mondial. Chișinău, 176 p.
34. Popescu Sebastian. Organizarea administrativă a Transnistriei. în “Buletinul Ministerului afacerilor Interne”. nr. 1.
35. Popp Nicolae M. Transnistria. Încercare de monografie regională. în *Biblioteca revistei “Moldova Nouă”*. nr. 2, 1943. pp. 184–195.
36. Procesul mareșalului Antonescu. Documente, Vol. 3. ed. Marcel Dumitru Ciucă. București: Editura Saeculum, 1998. 613 p.
37. Schulte Th.J. (1989). The German Army and Nazi Policy in Occupied Russia. Oxford, 390 p.
38. Solovei R. (2004). Activitatea Guvernământului Transnistriei on domeniul social-economic și cultural: 19 auq. 1941 – 29 ian. 1944. Iași. 238 p.
39. Verenca O. (1993). Administrația civilă română în Transnistria. Chișinău. 399 p.
40. Verenca O. (2000). Administrația civilă română în Transnistria 1941–1944. Ediția a II-a îngrijită dr. Șerban Alexianu. București. 400 p.
41. Werth Alexander (1970). Un corespondent pe frontul de est. București: Editura Politică. 829 p.
42. State Archives of Vinnytsia Region.
43. State Archives of Odessa Region.
44. Arhivele Nationale Bucuresti (ANB).
45. Arhiva Nationala a Republicii Moldova (ANRM).
46. Arhiva Ministerului Apărării Naționale a României (AMApN).
47. United States Holocaust Memorial Museum.

Текст надійшов до редакції 26.02.2026 / The text was received by the editors 26.02.2026

Текст затверджено до друку 10.04.2026 / The text is recommended for printing 10.04. 2026

Текст опубліковано 30.05.2026 / The text was published on 30.05.2026